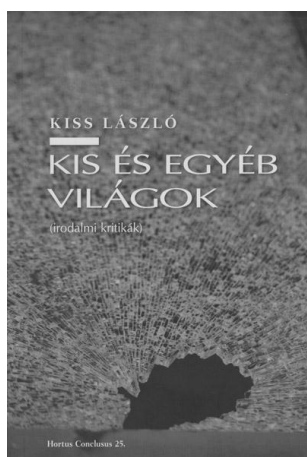

A kritika nyomdafestékétől részegen

KISS LÁSZLÓ KIS ÉS EGYÉB VILÁGOK
(IRODALMI KRITIKÁK)

Fiatal Írók Szövetsége
Budapest, 2011
176 oldal, 1900 Ft

”

Kiss László összegyűjtött kritikákat tartalmazó kötete a Fiatal Írók Szövetségének Hortus Conclusus sorozatában jelent meg 2011-ben. A szerző a *Bárka* folyóirat szerzőjeként és szerkesztőjeként életvitelszerűen is figyeli a kortárs magyar irodalom produktumait, ez a gyűjtemény a korábbi években folyóiratokban már közölt irodalmi kritikáiból válogat. Kiss gyakorló és gyakorlott szépíró, ami kritikusi attitűdjének és problémakezelésének sem válik kárára, akár az írások frappáns címadási gyakorlatát, akár az elemzések közelítési, probléma felvetési módjait szondázzuk, mögöttük lépten-nyomon felfedezhető a prózaíró. Az a hivatásos olvasó, aki a kézenfekvő és várható olvasói reakciókat sem hagyja figyelmen kívül, praktikus szempontokat is érvényesítő, olvasóbarát és olvasásközpontú szemléletet követő szerző. E szempontok egyike, hogy Kiss írásaiban mindig nagy hangsúlyt kap a tárgyalt kötetek vizuális megjelenése, a mottók, a fülszövegek, a borítók felületein feltüntetett szerzői biográfia-morzsák szemrevételezése. A kritikus a kortárs magyar irodalom újdonságait pásztázva, a hazai könyvkiadási és könyvszerkesztői gyakorlatot belülről is jól ismerve fut neki az olvasásnak, a fedőlapok szövegforgácsait „beltartalmakkal”, szövegekkel dialógusba lépő funkcióját sem figyelmen kívül hagyó hozzáállása miatt talán nem haszontalan az ő gyűjteményének formai megoldásait, paratextusait is bemutatni. A kötet borítóján látható, mozaikos daraboka tört üvegfelület a töredékekből, szilánkokból építkezés, fragmentáltság soha meg nem unható gesztusát idézi, míg a hátoldalon olvasható, a mítosz természetéről elmélkedő mottó a válogatás GreCsó Krisztián regényét elemző írásának (*Gallér Gergely hazamegy*) utolsó mondata. A fent említett idézet meglehetősen tágra nyitja az értelmezés határait, nem úgy, mint a borító belsejében olvasható szövegrészletek közül a Krasznahorkai László regényéről szóló szövegdarab. Utóbbi azért bizonyul jó szerzői (szerkesztői?) dön-

tésnek, mert a recenzens véleménye szerint az idézet a kötet egyik legjobban sikerült darabjából, a Krasznahorkai-prózát kultikusan működő helyei szempontjából elemző, poétikusra hangolt, filozófiai és kultúrtörténeti argumentáltságát tekintve is erős kritikából származik. A kritikakötet címe (*Kis és egyéb világok*) azon túl, hogy szerzőjének nevével is játszik, elsősorban az irodalmi szöveg tereiben képződő mikrovilágok iránti érdeklődést tematizálja, ennek ellenére nem szűkíti le túlságosan választott tárgyát. Mert bármit és értsünk a kötet címében olvasható „egyéb világokon”, akár Krasznahorkai kínai kolostorát, akár a válogatásban érthető módon felülreprezentáltan jelen lévő viharsarki imaginárius horizontok szcénáit, akár egy közelebből meg nem határozott, bárhogy definiálható univerzumot, a lényeg valószínűleg valóban éppen e dimenziók ábrázolásának leírhatóságában van. A kis, vagy kisebb világokhoz vonzódás a szerző saját szépprózai törekvéseit és passzióit is felidézi, így nem meglepő, hogy a kötetben vizsgált szépirodalmi szövegek többsége problémamentesen sorolható ebbe a halmazba. Ez a határozott szándék teszi izgalmassá a Hartay Csaba *Nyúlzug* című verseskötetét elemző, a kötet első részének címét is adó szöveget (*Itt e világban*), de szembeötlő a Kiss Ottó, Grecsó Krisztián vagy Poós Zoltán prózáiról szóló kritikákat lapozgatva. A topográfiai meghatározottságok a Viharsarokhoz valamilyen módon kötődő szerzőkről szólásban is tükröződnek. Hartay Csaba, Balogh Tamás, Grecsó Krisztián, Kiss Ottó, Poós Zoltán, Szabó Tibor indulásuk, valamikori vagy jelenlegi élettereik és/vagy prózáikban ezt a tájat bejáró narrátoraik miatt is a kötet fontos szereplői.

Kiss László elemzéseinek szerzőjük letagadhatatlan köz- és művelődéstörténeti tájékozottsága karakteres irányt ad, bár ez a képzettség több esetben még jobban előtérbe kerülhetett volna. Igaz, ez a törekvés szétfeszítheti a rövid folyóirati kritika kereteit, a szövegeket inkább a tanulmány felé tolva el, ám a kronologikus rendben jól tájékozódó szerző a műfaji határok adta valóban szűk mozgásteret néhol szélesíthette volna. Például a Tar Lőrinc pokoljárásának motívumáról is szót ejtő, Benedek Szabolcs *Parázsávolgy* című regényét szemlélő írásban (*Ördög-görccs*), amely a történelem teleologikusságának vagy éppen „újrahasznosításának” izgalmas problémáit csak szűkszavúan érinti, bár a kritikusként talán bővebben is volna mondanivalója erről. Határozott hangon szól, alapos elemzést hoz létre viszont a történeti narratívákat jól ismerő hivatásos olvasó a kultúrák találkozásának mechanizmusait is tematizáló Krasznahorkai-regényeket (*Északról hegy..., Rombolás és bánat az Ég alatt*) bemutatva.

Kritikakötetről írt ismertetőnél a recenzens feladata elsősorban a kritikusi alkat jegyeinek szemrevételezése, a hivatásos olvasói koncepció kirajzolódásának megfigyelése. Kiss kritikáit olvasva mindenképpen meg kell említeni szerzőjük magabiztos irodalomtörténeti tájékozódását és a formai, a verstani és a retorikai kérdések értő tárgyalását. Szerzőjük a témájával választott szövegeket elemelve azokat mindig elhelyezi a hagyományban, miközben a lehetséges világirodalmi kontextusokat, a próza- és líratörténeti pozíciókat is igyekszik kijelölni. Az írások a vizsgált életművek kanonikus pozícióinak és recepciójának problémáit ennél jóval tömörebben körvonalazzák, ám a kortárs magyar irodalomkritikai diskurzusra való mélyebb reflektáltság elmaradása nem kelt hiányérzetet az olvasóban, inkább a már hangsúlyozott olvassmányosságot, a szöveg olvasónapló jellegét erősíti.

A formai kérdések iránti elkötelezettség különösen szembetűnő a könyv első részének (*Itt e világban*) kortárs magyar lírát bemutató írásaiban, hiszen Kiss verseskötetekkel foglalkozó ismertetői valójában az alakzatokra és struktúrákra (pl.: szonett, haiku) és műfaji tra-

vesztiákra érzékeny, körültekintő elemzések. Az Oravecz Imre verseskötetét bemutató írás például (*Múlttal tüzelni*) a szerző költői attitűdjét a Kosztolányi-lírával összehasonlítva szól tárgyról. A Fecske Csaba verseit vizsgáló szöveg (*Variációk őszre*) a szonett természete és műfaji kérdései körül időz. A kritikák szerzője – úgy tűnik – a legszívesebb és talán a legnagyobb kedvvel a választott tárgyukkal szemben vállaltan ironikus világképet tükröző, határozottan önreflexív, műfaji parafrázisokat, reminiscenciákat, esetleg alteregókat használó lírai és prózai világokról szól. Különösen szembetűnő ez a tendencia a Kollár Árpád és Orcsik Roland lírájával, vagy a Balogh Tamás, Nagy Gergely és Cserna-Szabó András prózájával foglalkozó értelmezésekben. Az sem meglepő, hogy a kritikakötet legemlékezetesebb pillanatai éppen a kritikus saját irodalomtörténeti és szépirodalmi alkatához közel álló irodalmi univerzumokról szóló írások. Ezek közé tartoznak az utaláshálókból építkező, anekdotikus történetmondó tartományba tartó darabokról, köztük Cserna-Szabó András szövegeiről (*Félelem és reszketés Nagyhályogon, Levin körút*) írt kritikák. A prózaíróként a *Nyugat* irodalmi világának atmoszféráját szívesen újratereztő Kiss természetesen és magabiztosan mozog a Cserna-Szabó-féle „gasztrouniverzumban”, nem meglepő, hogy érzékeny és alapos kritikusa a fent említett köteteknek. A gyerekkor-tematikához ugyancsak szépíróként is kötődő szerző a tárgykorhoz vállalt, ám mértéktartó személyességgel viszonyul, amikor Poós Zoltán *Felkészülés kedvenc mondatomra* című regényét értelmezve a kortárs kritikai diskurzus gyerekelbeszélőkkel kapcsolatos véleményeiből és problémáiból is felvillant egy-egy szempontot. Kiss kötetében érzésem szerint a kisformák iránti elkötelezettség hangja is gyakran felbukkan, mindez a műfajok pontos és definitív körülhatárolásának szenvedélyével párosulva. Ez a markáns hang szólal meg a Balogh Tamás második prózakötetét (*Nemlétező dolgok*) elemző kritikában (*Inkább (?) a nemlét*), amely a könyv szövegeinek a novella kereteibe illeszthetőségére, a rövidtörténet, a novella és az elbeszélés műfaji határainak tisztázására is alkalmat talál.

A válogatás darabjai nemcsak a szondázott kötetek vizuális megjelenését és formai megoldásait lajstromozzák, szerzőjük a szerkesztői és lektori munka sikerültéről is mindig szót ejt. A pontosságot a kortárs magyar irodalom szereplőitől szigorúan megkövetelő kritikus talán nem veszi zokon, ha kötetének egyetlen ilyen típusú szembetűnő hibáját rögzíti az ismertető. Az évszázadok következtelen helyesírása a könyv visszatérő momentumai, ez a figyelmetlenség a leginkább szembeötlő a Benedek Szabolcs kötetét (*Kommunikációs zavar*) vizsgáló rövid írásban (*Utunkat tükrözi*), amely három különböző módot is választ az évszázadok leírására (ti. huszadik, XXI., 17. század). E tekintetben, és néhány apró tipográfiai figyelmetlenség okán (a verscímek kurziválásának helyenkénti elmaradása) az egyébként gondosan szerkesztett kötet egy újabb szerzői és/vagy lektori olvasást is elbírt volna. Kiss László könyve, és ez kritikagyűjteménynél nem haszontalan tényező, élvezetes olvasmány, kritikai, irodalom- és kultúrtörténeti trendek közt jól tájékozódó, határozott és megbízható ízlésvilággal rendelkező szerzőt mutató válogatás. A kortárs magyar irodalmi univerzumban tájékozódni akarók szellemes és invenciózus kalauza.

Kovács Krisztina